

minus Bernardus abba Sancte Marie Alagonense» en el d'Alaó (Serrano Sanz, *NDHRib.*, 54, i c. 1090, del qual potser és llició defectuosa *cartararium* a. 988; Bast.-Bass., 489-90); en el Bearn, en canvi, preferien *Cartulari* ja el 1356 (*Cart. d'Ossau*, p. 90):

CPr.: *Cartipàs* [1372, ross., *InvLC*: «un libret de ofici, un *cartipàs*, una lectura ---»; 1670, «codex, album», *DTol.*], de formació incerta, veg. l'estudi de tingut del DCEC, s. v.; l'antiguitat de la forma catalana amb *-i* i la de l'oc. *cartipèl* [S. xv] *cartabel* [Ss. XIII-XIV], cat. ant. *cartapell* (1371), em fan sospitar que es tracta d'un compost contracció de *carta e/i pell*, que amb acc. parasintètica hauria pres el sentit de '(quadern de) papers i pergamins', i que en la forma en *-às* (> cast. *cartapacio*, etc.), hauria reemplaçat la terminació *-el(l)* d'aspecte diminutiu per la corresponent augmentativa en *-às*, per haver-se sentit com a incongruent aquella amb un plec sempre voluminós i cumulatiu de textos i documents; un encreuament amb el sinònim fr. [1630] i oc. *cartable*, oc. ant. *cartabel*, it. *scartabello*, seria causa de la variant tipus *chartapacium*, i aquella podria resultar de *chartae tabula*, resp. *chartae tabella* (veg. el meu article). *Cartografia* [1868, *SLitCosta*]; *cartògraf*.

CARTABÓ, de l'oc. ant. *escartabont* id., deriv. d'un verb *escartar 'dividir en quatre, partir en quarts', que, per la seva banda, deriva de *cart* 'quarta part', procedent del ll. *QUARTUS* 'quarta part'. □ 1.ª doc.: 1507.

El diccionari de Busa-Nebr. ja el porta en aquesta data: «*cartabó de iuster*: umbilicus: en grec, *gnomon*». Ni a Barcelona ni a València ni en general en el Princ., ningú no accepta la pronúncia *cartabò* amb o oberta: jo no l'he sentida mai, i en una petita enquesta feta el 1955 (Giner) entre gent d'estudi en quatre ciutats valencianes dellà Xúquer, tots la rebutgen. És veritat que és la que Fabra va admetre en el *DOrt.* (1917) i en el *DFa.* [1933...], i que l'*AlcM* pretén que és general a tots els dialectes catalans; hem de creure, doncs, que ha tingut algun curs en el cat. central (per ultracorrecció de la pronúncia gironina *bò, bõna*) i que deu ser la més corrent a les Illes; però essent, de més a més, contrària a l'etimologia, se li ha de preferir l'altra, que és també la que jo he sentit sempre en cat. central. En el País Valencià el mot ha pres el sentit secundari de 'reclau, entrant que fa un territori dins un altre', que jo he sentit a Dénia («la finca de J. Cardona forma un *cartabó* o *veleta*», 1963) i En Gulsoy entre els xurros de Navarrés-Enguera; «els agrimensors --- reneuevan lindes *lleuan alguns cartabons hi ha en dites quadrelles*» a. 1568 (Traver, *Ants. CastPna.*, p. 106); 'triangle rectangle' Em Vilanova, *AlcM*; ell mateix l'usava figuradament en el sentit de 'grup de tres, trio': «No tinguis escrúpols: un canari y dues femelles formen parella, ja se sap. —És fals, que són tres y fan *cartabó* y res més: republicanots!», Em Vilanova, *Pl. i Rient*, p. 77. Altrament bastarà remetre al DCEC (*CARTABÓN* I, 710b 31ss.).

DERIV.: *Cartabona*.

Cartapaci, cartapell, V. *cartipàs* (CARTA) *Cartejar, cartella*, V. *carta* *Cartenir*, V. *car* *Carter, cartera, carteria, carteta*, V. *carta*

CARTÍLAG, pres del ll. *cartilāgo*, *-aginis*, 'tendrum, cartílag'. □ 1.ª doc.: *cartilago*, 1839, Lab.; *cartilage* o *cartillatge*, mj. S. xv, Cauliac. *Cartilaginós* [Cauliac].

Cartilla, V. *carta* *Cartipàs*, V. *carta* *Cartó, cartografia*, V. *carta* *Cartolina, cartoral*, V. *carta*

CARTRE, 'cove d'arguenells: generalment els dos fets de llates o verducs, que s'usen per portar collita o traginar fems': mot de les comarques occidentals pirinenques, d'origen incert, sens dubte emparentat amb el basc *kartola-k, artola-k*, castellà bascongat *cártolas* o *artolas*; sembla que tots ells són provinents del gr. *κάρτα(λ)λος* 'cistella'. □ 1.ª doc.: *cartró bugader* 1373; *cartre*, c. 1880, *DAG*.

En un inventari de la documentació dels Hospitallers: «--- un *cartró* bugader; dos *cartrons* atarguinadors, plens de ayls» (Miret, *TemplH.*, p. 556): aquell, doncs, per posar-hi bugada, aquests per posar-hi *tarquí* o *tarquim* 'llo', segurament amb aplicació eufèmica als fems. El *DAG* cita d'uns *Set Psalms*, text poc conegut que sembla de c. al S. xv: «Set foren los *cartrans* o còvens qui foren vists plens de pa e de releu» (= *relleu*, en un sentit com fruita seca o recapte). Altrament el *DAG* reporta «*cartre*: cove gran i fondo fet de vímens o canyes per a traginar fems, terra, etc.» com a propi de Tremp i Andorra. Més encara, però, del Pallars Sobirà i Ribagorça. Vaig tractar ja ben explícitament del mot en el meu treball sobre Cardós i Vall Ferrera, *BDC* xxiii, 282-3, en l'article de 1936 reproduït i una mica refet en *EntreDL* III, 219-20, i en *DCEC* I, 712-3.

Ara, doncs, ens podem limitar a fer-hi algunes poques addicions i precisions. El gènere predominant del mot català és f.: *una cartre*, anotat inequívocament almenys a Tor de Vall Ferrera, Esterri de Cardós, i també a la Ribagorçana: Llastarri (*Aubaga de las Cartres*, damunt Sopeira) i al Sas de Cornudella, on diuen *las kártres*; parlars que conserven els plurals en *-as*: «als Forats dels Moros (cavorques suspeses al mig de la cinglera del Brocò) s'hi han despenjat ficant-se en *kártres*» (1957), benav. *kátre palèra* (per portar-hi palla, *BDC* vii, 72). No tinc indicació del gènere en molts altres llocs d'on tinc anotat el mot (deu ser fem. més aviat), però en alguns és masculí, almenys a l'extrem Oest, a Tamarit de Llitera (*ZRPb.* xlv, 223) i a Benasc: «tintrem que comprà un altro *cartre*», «cesto» (Ferraz, p. 38); tanmateix això pot ser secundari car un masculí etimològic en *-LU* hauria hagut de donar *kárthro segons la fonètica ribagorçana, forma que no he trobat enlloc.¹ El femení *cartre* degué ser el primitiu, si bé és veritat que en bastants llocs més orientals diuen *kártra*: *una cartra* 'cove de portar